

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

GEÇMİŞİN KONUŞULMAYAN EZGİSİ

Kelime Sayısı: 3978

Kategori: 1

Araştırma Sorusu: “Zülfü Livaneli’nin *Serenad* adlı romanında tarihsel bellek ve bireysel travma arasındaki ilişki nasıl işlenmektedir?”

Mayıs 2026

İÇİNDEKİLER

1.	GİRİŞ:	1
2.	TARİHSEL BELLEK VE KOLEKTİF SUSKUNLUK:	2
	2.1. II. Dünya Savaşı Bağlamında Nazi Almanya'sı, Sovyetler ve Türkiye'nin Politik Tavrı	2
	2.2. Türkiye'deki Suskunluk Kültürü.....	3
	2.3 Struma faciası ve Mavi Alay olayının romandaki temsili	4
3.	SERENAD ROMANINDA BİREYSEL TRAVMALAR VE PSİKANALİTİK KURAM	7
	3.1. Wagner'in Sürgünlüğü ve Bastırılmış Hafızası.....	7
	3.2 Serenad Sembolü ve İşlevi.....	8
	3.3. Bastırma, Suskunluk ve Bireysel Hafızanın Kırılma Noktaları.....	9
4.	KİMLİK ÇATIŞMALARI VE BENLİK OLUŞUMU	11
	4.1. Maya'nın Aile Geçmişi ile Karşılaşmasıyla Bireysel Bilinç Dönüşümü.....	11
	4.2 Travmaların Kuşaklar Arası Aktarımı: Maya, Abisi ve Bakış Farklılıkları.....	12
	4.3. Kimlik, Aidiyet, Benlik Sorgulamaları	13
5.	MAYA'NIN ANLATICI ROLÜ VE TRAVMA AKTARIMI	14
6.	SONUÇ	16
7.	KAYNAKÇA	18

Araştırma sorusu: “Zülfü Livaneli’nin “Serenad” adlı romanında tarihsel bellek ve bireysel travma arasındaki ilişki nasıl işlenmektedir?”

1. GİRİŞ:

Zülfü Livaneli’nin *Serenad* romanı, tarihsel roman türünün sınırlarını aşarak geçmişte yaşanan siyasal ve insani felaketlerin hem toplumsal hem de bireysel hafızada bıraktığı izleri inceleyen çok katmanlı bir anlatı yapısına sahiptir. Roman, özellikle Struma faciası gibi tarihsel süreç boyunca bastırılmış olaylara odaklanarak hem bireysel travmaların hem de toplumun kolektif suskunluğunu temsil eden edebi bir anlatıdır. Bu bağlamda edebiyat, kişisel ve kolektif travmaları temsil eden evrensel bir araç olarak görev almaktadır.

Edebiyat eserlerinin yorumlanmasında ve karakter analizinde çeşitli kuramlara başvurulmakta ve eserdeki yansımalarından yararlanılmaktadır. Psikanalitik eleştiri perspektifinden bakıldığında, travmalar bireylerin bilinçdışında derin izler bırakmakta ve genellikle anlatı yoluyla dışa vurulmaktadır. Kimlik çatışmaları, bastırma, tekrar gibi psikanalitik kuramda öne çıkan kavramlar, figürlerin bireysel deneyimlerinin çözümlenmesinde ve geçmişle gelecek arasındaki ilişkilerin yorumlanmasında rol oynamaktadır.

Tarihsel olayların etkileri, en belirgin olarak roman karakterlerinin deneyimlediği bireysel travmalarda ve toplumun sessizliğinde ortaya çıkmaktadır. Modern travma teorisini temsilcilerinden Cathy Caruth ise travmanın “anlatılamazlık” özelliğini vurgulamaktadır. Caruth, travmayı “yaşandığı anda bireye tam olarak entegre edilemeyen veya anlaşılamayan bunaltıcı bir olay ile ortaya çıkan deneyim” olarak tanımlamaktadır. Caruth’a göre bireyin deneyimlediği şok yalnızca olayın gerçekleşme anı ile sınırlı kalmayıp, daha sonraki dönemde bireyi tekrardan rahatsız eden bir olgudur. Travmanın anlatıya dönüşmesi iyileşme sürecinin bir aşaması olarak görülmektedir. Bu nedenle edebiyat, travmanın “ifade edilemeyen” boyutunu görünür hale getirmektedir. (Aygan, 2024, s. 123)

Livaneli'nin *Serenad* romanı, tarihsel travmaları yalnızca geçmişin izleri olarak değil, toplumsal ve bireysel hafızadaki yansımaları doğrultusunda değerlendirmektedir. Jan Assmann'ın "kültürel bellek kuramı"na göre toplumlar geçmişlerini tarihsel belgelerin ötesinde; ritüeller, semboller, anlatılar yoluyla da taşımaktadır. Bu nedenle tarihsel olayların bellekteki yeri sadece meydana geldikleri anla sınırlı kalmaz, aynı zamanda nasıl anıldıkları, kimler tarafından aktarıldığı ve hangi şartlar altında susturuldukları da olayların kendisi kadar önemlidir. Bu durumda ortaya çıkan "kolektif sessizlik", toplumların travmatik geçmişleriyle yüzleşemedikleri koşullarda hem bireysel hem de toplumsal boyutta bir sessizlik biçimi olarak meydana gelmektedir. (Kestel, 2025, s. 224-225) *Serenad* romanında Struma felaketinin toplumsal hafızada uzun süreli yer tutmaması ve bastırılması, Assmann'ın kuramsal çerçevesiyle doğrudan bağlantılı bir durumdur. Roman, bu suskunluk durumunu edebi bir anlatımla görünür kılarak, geçmişle yüzleşmenin bireysel ve toplumsal boyuttaki önemi vurgulanmaktadır. Bu çalışma ile Zülfü Livaneli'nin *Serenad* adlı romanında tarihsel bellek ile bireysel travma arasındaki ilişkinin hangi anlatım teknikleri ve kuramsal yaklaşımlar aracılığıyla kurulduğunun incelenmesi amaçlanmaktadır.

2. TARİHSEL BELLEK VE KOLEKTİF SUSKUNLUK:

2.1. II. Dünya Savaşı Bağlamında Nazi Almanya'sı, Sovyetler ve Türkiye'nin Politik Tavrı

Zülfü Livaneli'nin *Serenad* romanında tarih akışı içinde bireylerin yaşadığı travmatik olayların kolektif hafızaya nasıl işlediği farklı bakış açılarıyla ele alınmaktadır. Romanda, II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Struma felaketi başta olmak üzere beraberinde gelen tarihsel faciaların, birey ve toplumun zihninde meydana getirdiği bastırılmış travmaların ortaya çıkış süreci işlenmektedir. Roman, odak figürler üzerinden geçmişiyle yüzleşmeyen toplumların nasıl unutmaya mahkûm kaldığını ve bireylerin geçmişini unutmasıyla günden güne yalnızlaşıp, sessizliğe gömüldüğünü görünür kılmaktadır. Yapıttaki figürlerin yaşadığı

travmalar hem figürlerin kişisel geçmişleriyle hem de toplumun bastırılmış belleği ile iç içe geçmektedir. Yapıtta, geçmiş olayların gün yüzüne çıkma aşaması anlatılırken geriye dönüş tekniği, semboller, monologlar ve birinci tekil anlatım biçiminden yararlanılarak bireysel hafıza ve kolektif bellek arasındaki ilişkiye derinlemesine bir bakış sunulmaktadır.

Zülfü Livaneli'nin *Serenad* yapıtının işleyişi, İstanbul Üniversite'nde halkla ilişkiler bölümündeki işi ile bekar bir anne olarak oğlunu yetiştirmenin zorluklarını bir arada yürütmeye çalışan Maya figürünün ağzından birinci kişi anlatımıyla aktarılmaktadır. Odak figürlerden biri olan Almanya doğumlu hukuk profesörü Maximilian Wagner'in, seneler sonra tekrardan Türkiye'ye olan ziyareti ile üstü örtülen tarihi travmaların izleri gün yüzüne çıkmaya başlamaktadır. Ortaya çıkan gerçekler ile sarsılan bireysel değerler, yapıtaki figürler yardımıyla okuyucuya yansıtılmaktadır. Maya'nın profesörle birlikte çıktığı yolculuk, kendi kökenlerini keşfetmesini sağlarken bir yandan da tarih boyunca bastırılmış acıların toplumdaki izlerini fark etmesine yol açmaktadır.

2.2. Türkiye'deki Suskunluk Kültürü

Her bireyin yaşadığı travmaları bastırmasıyla birlikte toplum zamanla sessizlik kültürüne dönüşebilmektedir. Geçmişin üzerinin örtülmesi, politik bir karar olmasının yanı sıra bireylerin kendi acılarıyla yüzleşmekten kaçındığı bir süreci de yansıtmaktadır. Bu durum, tarihin görünmez kılınmasına ve geçmiş hakkındaki bilinçsizliğin kuşaklar boyunca aktarılmasına da zemin hazırlamaktadır.

Serenad yapıtında suskunluk durumu Maya figüründe ortaya çıkmaktadır.

Zaten birçok Türk evinde böyle bir suskunluk vardı, geçmiş konuşulmazdı. Sanki o korkunç olaylardan söz etmek, her şeyi yeniden başlatacakmış gibi... Türkiye'de hemen her konuda, her kurumda sorunların çözülmesinden çok üstünün örtülmesine öncelik verilmesi, acaba bu alışkanlığın sonucu ortaya çıkan bir durum muydu? (Livaneli, 2021, s. 152-153)

ifadeleri ile iç monolog tekniğinden yararlanarak Maya'nın düşünceleri ve iç dünyası direkt olarak okuyucuya aktarılacak istenmektedir. İç monolog tekniği yardımıyla, susturulmuş bellek ilk kez filtrelenmemiş ve bastırılmamış bir şekilde ses bulmaktadır. Maya'nın psikolojik durumunun yansıtılması, okuru da benzer sorgulamalara iterken birey ve tarih arasındaki ilişki ortaya konmaktadır. Bunun yanında özellikle Türk milletinden bahsedilerek, toplumun tarihsel olayları konuşmaktan kaçınarak belleğini bastırdığı ifade edilmektedir. Türkiye'de var olan suskunluk durumu yalnızca tarihi boyuttan çıkmış, aynı zamanda günlük hayatta meydana gelen sorunlarda da bireyleri çözüm aramak yerine sorunların göz ardı edilmesine yönlendirmektedir. Türk halkı üzerinden verilen örnekle birlikte tarihsel belleğin sessizlik içinde şekillenmesinin mümkün olmadığı, ancak bireyler konuştuğu müddetçe travmaların aşılabileceği düşüncesi desteklenmektedir. Suskunluk durumu, Türk halkı tarafından koruyucu gibi görülse bile aslında roman bağlamında travmaların çözülmesini değil, zaman içinde kendini tekrar eden bir olguya dönüşmesine neden olmaktadır. Bu sebeple travmalar, Maya'nın bakış açısında bireysel boyuttan çıkarak kolektif bellekte dolaşan bir yapı haline gelmektedir. Anlatıcı, Maya'nın sesi aracılığıyla tarihsel adaletsizlikleri de gündeme getirerek belleğin politik yapısına karşı bir eleştiride bulunmaktadır. Roman boyunca devam eden suskunluk, yalnızca profesörün travmasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda Türkiye'nin resmî hafızasını da görünür kılarak toplumsal bir yüzleşmeye yönelik çağrı görevi görmektedir.

2.3 Struma faciası ve Mavi Alay olayının romandaki temsili

Tarihsel belleğin bireysel hafıza içinde nasıl şekillendiği, romanda başta Maya figürünün Struma faciasını araştırma sürecinde öne çıkmaktadır. Maya'nın tarihsel bilgileri okurken zihninde canlanan görüntüler, geçmişin yalnızca bir bilgi olmaktan çıkarak psikolojik olarak

ilerleyen süreçte yeniden yaşanan bir deneyime dönüştüğünü anlatmaktadır. Maya figürü aracılığıyla aktarılan

Bazı yerleri atlayarak, hızlıca göz gezdirdim. Artık, daha önce okuduklarım ve Max'ın anlattıkları sayesinde, okurken zihnimde görüntüler oluşuyordu. Örneğin, yolcuların geminin küpeştesinden sahilin yavaş yavaş uzaklaşmasını seyretmelerini görebiliyordum. Aynı şekilde, Struma'nın büyük bir görüntüyle infilak ettiğinin yazıldığı satırları okurken de, ara verip gözümü kapamam, zihnimde korkunç görüntüler oluşmasına engel olamadı. (Livaneli, 2021, s.300)

ifadeleriyle iç monolog ve imgesel anlatım tekniklerinden yararlanılarak tarihsel travmanın bireyin zihnindeki engellenemez tekrarına vurgu yapılmaktadır. İç monolog tekniğinin kullanımı, okuyucunun Maya'nın duygu ve düşüncelerine doğrudan hâkim olmasına ve olayları buna göre anlamlandırmasında yardımcı olmaktadır. İmgesel anlatım sayesinde ise sadece sözel olarak aktarılabilen tarihsel olaylar, bireyin bilinç dünyasında sahnelenmesinde rol oynamaktadır. Tarihsel süreç, soyut bir olgu olmaktan çıkarak görsel bir gerçeklik kazanmakta ve böylece roman kurgusunun anlatımı daha gerçekçi bir boyuta taşınmaktadır. Bu tekniklerle, Maya belgeleri okurken yalnızca pasif bir okuyucu olmaktan çıkarak travmatik geçmişin aktif bir tanığı niteliğini kazanmaktadır. Bu durum tarihsel belleğin her ne kadar susturulsa ve bastırılrsa bile parça parça bilgilerin birleşimiyle yeniden hayat bulacağına dikkat çekmektedir. Bu durum, Assmann'ın kolektif belleğin anlatı ve aktarımlar yoluyla kuşaktan kuşağa taşındığı yönündeki görüşleriyle de örtüşen niteliktedir.

Tarihte yaşanan olaylar, geçmişte yaşanıp bitmiş gibi gözüксе de etkilerinin gelecek nesillere kadar sürmesi mümkündür. Savaş, göç, soykırım gibi büyük bir topluluğu etkileyen olaylar toplum üzerinde derin izler bıraktığı gibi aile yapısının sarsılmasına ve bireyi kimlik sorgulaması yapmaya itebilmektedir. Yapıtta Maya'nın ağabeyiyle konuşmasının ardından ailesi hakkında öğrendiği gizli gerçekler, yıllar boyu üstü örtülen acıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. "Üç bin kişi Sovyetler 'in eline geçmektense ölmek daha iyidir deyip

kendilerini Drau Nehri'nin buz gibi sularına atarak intihar etti.” (Livaneli, 2021, s. 125) ifadesi ile Maya'nın ağabeyi, ailesinin de içinde olduğu örtbas edilmiş ızdırapları geriye dönüş tekniğinden yararlanarak aktarmaktadır. Geçmiş anılardan yararlanılarak aktarılan olayda, II. Dünya Savaşı döneminde Nazi Almanyası ile iş birliği yapıp Sovyetler Birliği'ne karşı savaşan Kırım Türk askerlerinin yaşadıkları yer almaktadır. Kırım'da yaşayan Türklerin, Stalin tarafından eziyete uğramasıyla birlikte bu durumdan kaçmaya çalışanların ülkelerinden ayrılmalarını ve daha sonrasında Sovyet Rusya tarafından katledildiğini ifade eden tarihi olaya “Mavi Alay” denmektedir.

Serenad yapıtında geriye dönüş tekniğinin kullanımı ile tarihsel bellek canlı tutulurken figürlerin bireysel travmalarının kökenine inışı sağlanmaktadır. Maya'nın ailesi hakkında öğrendiği gerçekler ve tarihi olaylar sadece belgelerde yer edinmiş bilgi olmaktan çıkarak onun benlik arayışını ve ailesel bağlarını yeniden sorgulayışını tetiklemektedir. Bu tarihsel bilginin aile içinde yıllarca saklanmış olması; travmanın yalnızca toplumsal değil, ailevi düzeyde de bastırıldığını göstermektedir. Maya'nın kimliğini dayandırdığı geçmişinin sarsılmasıyla beraber tarihsel olgular dış gerçeklik boyutunu aşarak, içsel bir kırılma noktasına dönüşür. Böylece tarihsel bellek, roman boyunca bireyin dönüşümünü sağlayan bir yapı haline gelmektedir. Tarih ve birey arasındaki bağ güçlenerek kişisel travmaların bir kuşak belleği olup, acıların nesilden nesile aktarımına yol açmaktadır. Toplumsal olayların yol açtığı maddî ve manevî kayıplar, yalnızca yaşandıkları dönemde derin izler bırakmakla kalmayıp aynı zamanda gelecek nesillerin kimlik oluşumunda ve benlik algısının şekillenmesinde de etkili olmaktadır. Bu bağlamda *Serenad* romanı, tarihsel olayların yalnızca kolektif hafızada yer eden olgular olmadığını, aynı zamanda kişinin kimlik oluşumunu derinden etkileyen birer deneyim alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

3. SERENAD ROMANINDA BİREYSEL TRAVMALAR VE PSİKANALİTİK KURAM

3.1. Wagner'in Sürgünlüğü ve Bastırılmış Hafızası

Sigmund Freud'un teorisine göre travmatik deneyimler, bilinç düzeyine tamamen entegre edilemeyen ve bastırılmış anılar olarak yer alır ve "sonradan anlamlandırma" yoluyla yeniden işlenir. "Geç kalmış etki" olarak tanımlanan yaşantılar, bireyin zamanında verilmemiş ertelenmiş tepkisiyle ortaya çıkar. Bastırılmış duyguların edebiyat aracılığıyla gün yüzüne çıkarılması mümkündür. Bu bağlamda, karakterlerin ruhsal derinliği, travmaların edebiyat metinlerine yansımalarını anlamak için temel bir göstergedir. (Avcı, 2023, s.247)

Psikanalitik eleştiri, özellikle figürlerin psikolojik çözümlemeleri ile travmanın anlatım biçimleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu yaklaşım, bilinçdışı süreçlerin metinlere nasıl yansıdığını, travmatik deneyimlerin ve bastırılmış duyguların hangi edebi tekniklerle ele alındığını incelemektedir. Psikanalitik yaklaşım ve travma kuramı, edebi eserlerinde tarihsel süreç içinde bireysel travmaların çözülmesinde yeni bir bakış açısı sunar. Zülfü Livaneli'nin *Serenad* romanında da figürler yaşadıkları acıların izlerini taşır ve bu deneyimler bilinç dışına verdikleri kararlar, kurdukları ilişkiler ve psikolojik durumlarıyla dışa yansımaktadır.

İnsanlık tarihi, yalnızca geçmişte yaşanan olayların incelenip belgelenmesiyle sınırlı kalmayıp; bunun ek olarak bu olayların bireylerin zihnindeki izleriyle, birey ve toplumlar üzerinde bıraktığı etkilerle, nasıl hatırlandığı ya da unutulduğu ile de bağlantılıdır. Travma, bir bireyin fiziksel veya duygusal olarak zararlı veya tehdit edici olarak deneyimlediği ve bireyin fiziksel, sosyal, duygusal işlevselliğini veya ruhsal durumunu olumsuz etkileyen bir olay, olaylar dizisi olarak tanımlanmaktadır. (Türk Dil Kurumu, 2025) Kişisel travmalar, tarihsel süreç içerisinde

sıkça ortaya çıkan durumlar olup, bireyin hafıza gelişiminde ve bilinçdışı mekanizmalarında önemli bir rol oynamaktadır.

3.2 Serenad Sembolü ve İşlevi

Romanda “Serenad” adının tercih edilmesi, anlatı akışı içerisinde bu kavram sembolik bir nitelik kazanarak anlatı içinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Fransızca kökenli olan “Serenat” sözcüğü; *Güncel Türkçe Sözlük*’te (Erişim 19 Aralık 2025) “geceleyin, açık havada sevgi duyulan biri için bir müzik aracıyla verilen küçük konser” anlamıyla yer almaktadır. Yapıt adının yabancı kökenli olması, romanın geçtiği döneme de dikkat çekilmesini sağlamaktadır. Bu dönem, İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye’nin Batı’ya yönelme çabası gösterdiği fakat aynı zamanda kimlik arayışı içinde modernleşme ile geleneksel değerler arasında sıkıştığı bir süreci yansıtmaktadır. Bu nedenle yabancı kökenli kelimelerin kullanımı, dönemin Batı toplumlarına karşı bir yaklaşma çabasının göstergesidir.

Serenadın genellikle gece vakti ve açık havada yapılıyor olması, travmanın doğasına dair önemli bir sembolik bakış sunmaktadır. Gece, bastırılmış duyguların ortaya çıktığı bir zaman aralığı olarak düşünüldüğünde, Wagner’in serenadı da geçmişte bastırıldığı acılarının sessiz bir dışavurum yolu olarak görülmektedir. Müziğin kalabalık bir alan yerine açık havada sergileniyor olması, bireysel travmaların toplum içinde konuşulamamasını simgelemektedir. Bu bağlamda “Serenad” kavramı sadece sıradan bir müzik parçası olmanın ötesinde yapıttaki geçmişe duyulan özlemi, profesörün derin aşkını, bastırılmış acıları ve unutulmuş değerlerin sembolik bir yansıması olarak da yer almaktadır. Profesör Maximilian Wagner’in, yıllar sonra İstanbul’a gelip bestelediği serenad, bir adamın sevdiği kadına olan aşkını ve veda edememiş olmasının acısını yansıtırken bir diğer yandan da tarihte meydana gelen felaketleri ve görmezden gelinen trajedileri tekrardan gün yüzüne çıkartmaktadır. Profesörün aşk hikayesi ile

başlayan “serenad”, zamanla bireysel bir yasın ötesine geçip toplumsal hafızayı ve paylaşılan acıların yansıması haline gelmiştir.

3.3. Bastırma, Suskunluk ve Bireysel Hafızanın Kırılma Noktaları

Serenad yapıtında Wagner figürü, fiziksel sürgünlüğüne dikkat çekerken aynı zamanda psikolojik travmaların taşıyıcısı olarak da kurgulanan bir figürdür. Livaneli, Profesör Wagner’in geçmiş yaşantılarını direkt olarak yansıtmaktan kaçınırken, travmalarını dolaylı yoldan olay kurgusuna işlemektedir. Bu dolaylı anlatım yardımıyla figürün duygusal durumu, psikolojik kuramdaki bastırma kavramıyla anlam kazanabilmektedir.

Psikanalitik kuram temsilcilerinden olan Freud’a göre birey, kendisini zorlayan, karşı çıkamadığı deneyimlerini bilinçdışına iterek hayatına bu travmaları görmezden gelerek devam etmeye çalışmaktadır. Ancak ilerleyen süreçte bastırılmış yaşantılar kendini göstermeye başlayarak, bireyin hayatına açık bir şekilde yansır hale gelmektedir. Travmaların gün yüzüne çıkmasıyla birey, zamanında yok saymaya çalıştığı duygularla tekrardan yüzleşmek zorunda kalır hale gelir. Bireyin hem günlük yaşamını hem de ruhsal durumunu derinden etkileyen bu süreç, iç dünyasından çıkıp dışa vurmasıyla birlikte bireyin hayatını yöneten bir faktör olmaya başlamaktadır. *Serenad* yapıtında da travmaların bastırılması, Wagner figürü aracılığıyla okuyucuya yansıtılmaktadır. “‘Fyodor Dostoyevski, insanın ancak acı çekerek olgunlaşacağını söyler. Bu açıdan bakınca İstanbul’un benim hayatımda çok önemli bir yeri var. Çünkü ben bu şekilde olgunlaştım.’ Bu sözler İstanbul’da büyük acılar çekmiş olduğunu vurguluyordu ama bu acıların ayrıntısına girmedi.” (Livaneli, 2021, s. 44) alıntılarında Profesör için İstanbul yalnızca bir mekân olmaktan çıkarak, bastırılmış hafızasını tetikleyip harekete geçiren bir psikolojik alan olarak görülmektedir. Sürgünlük, yalnızca coğrafi boyutta bir yer değiştirme olmayıp, aynı zamanda geçmişle birey arasında kurulan bağın kopuşunu simgelemektedir. Bu

ifadelerle, Wagner'in İstanbul'da edindiği tecrübelerin onun yaşamındaki dönüştürücü etkisi vurgulanırken; bu vurgu yaşadığı acıların detaylarına değinmeden yapılmaktadır. Wagner'in acı anlatımında, yalnızca büyük acılar çektiğine dikkat çekilmekte ancak bu acıların içeriğindeki boşluklar anlatımı belirsiz hale getirmektedir. Yapıttaki dolaylı ve belirsiz anlatım kullanımı, Wagner'in geçmiş travmalarının hâlâ bilinç dışına tam olarak çıkamadığının yansımasıdır. Psikanalitik boyuttan ele alındığında, Wagner'in olgunlaşması acının hatırlanmasıyla değil, acıyla yaşamayı öğrenmesiyle gerçekleşmektedir. Dostoyevski'ye yapılan metinlerarası gönderme tekniği, Wagner figürünün yaşadığı zorlukların yalnızca ona ait olmadığını, travmaların evrensel bir insanlık deneyimi olduğu vurgusunun yapılmasını sağlamaktadır. Acı, açıkça dile getirilemediği zaman bireyi yöneten bir hâl alır ve figürün iç dünyasını ve bilinçdışı işleyişini yönlendiren bir olgu haline gelmektedir. Eserde de Wagner'in bastırılmış hafızası, anlatım güçlükleriyle varlığını sağlamaktadır. Wagner'in geçmişine dair yaşadığı bu anlatım güçlüğü, travmanın bilinç düzeyine henüz tam olarak aktarılamadığını göstermektedir. Okuyucuyu, bireysel travmaların anlatılmamış olsa bile her koşulda bireyin kaçınılmaz sonu olduğu düşüncesine ulaştırmaktadır. Bu anlatım, travmanın yalnızca yaşandığı anda bireyi etkilemekten çıkarak, kuşaklar boyu farklı nesillere de aktarıldığını göstermektedir. Yapıt boyunca Wagner'in sustuğu geçmişi, Maya'nın sorguladığı kimliğine dönüştürken; bastırılmış bireysel travmalar ise kolektif hafızanın bir parçasına dönüşmektedir. Böylece romanda tarihsel bellek, sadece geçmişte yaşanmış olayların tümü olarak değil, kişinin iç sorgulamalarıyla yeniden şekillenen ve anlam kazanan canlı bir unsur olarak konumlandırılmaktadır.

Romanda yer alan psikanalitik çözümlemeler, bireysel travmaların yalnızca bireye özgü bir deneyim olmadığını; tarihsel süreç boyunca bireyin iç dünyasında kalıcı izler bırakan derin etkiler yarattığını göstermektedir. Wagner figürü üzerinden ele alınan bastırma ve suskunluk temaları, bireyin yaşadığı psikolojik kırılmaların toplumsal hafıza ile güçlü bir ilişki içinde

olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bireysel deneyimler, yalnızca kişisel düzeyde yaşanan olaylar olmaktan çıkarak tarihsel süreçlerin birey üzerindeki yansımaları olarak anlam kazanmaktadır. Böylece Serenad, bireysel travma ile tarihsel belleği birbirinden ayrı düşünölemeyen ve tamamlayıcı iki unsur olarak ele almaktadır.

4. KİMLİK ÇATIŞMALARI VE BENLİK OLUŞUMU

4.1. Maya'nın Aile Geçmişi ile Karşılaşmasıyla Bireysel Bilinç Dönüşümü

Serenad romanında kimlik çatışmaları teması, Maya figürünün aile kökenleri ve modern yaşam düzeni arasında sıkışması çok yönlü bir şekilde yansıtılmaktadır. Figürün günlük hayatında dikkatini çekmeyen aile geçmişi, romanın ilerleyen kurgusu boyunca onun benlik algısının şekillenmesini sağlayan temel faktör haline gelmektedir. Maya'nın bu süreç boyunca sürdürdüğü kimlik arayışı, bilinçli tercihlerden çok geçmişten gelen ve bastırılmış unsurların gün yüzüne çıkmasıyla şekillenmektedir. Bu durum, kimliğin yalnızca psikolojik bir oluşum olmadığını; aynı zamanda somut bir tarihsel mirasın birey üzerindeki yansıması olduğunu ortaya koymaktadır.

Her insan hayatına doğuştan gelen bazı değerlerle başlamaktadır. Bireyin büyümesi ve gelişmesiyle beraber bu değerlerin bir araya gelmesi sonucunda benlik oluşumu ortaya çıkmaktadır. Benliği oluşturan değerlerin bir kısmı geçmiş nesillerden miras kalırken, bir diğer kısmı ise bireylerin kişisel varoluşunun bir parçası olarak şekillenmektedir. Bireylerde dış etkenlere bağlı olarak zamanla gelişen benliğin ve doğuştan gelen deneyimlerin birleşmesiyle çok katmanlı bir yapıyı yansıtan “kimlik” anlayışı şekillenmektedir. Farklı coğrafyalar, sosyal bağlamlar ve olayların geliştiği tarihsel süreçlerdeki farklılıklar bireyleri birbirinden ayıran unsurlar olsa da, tüm insanları ortak bir paydada buluşturan evrensel değerler bulunmaktadır. Bu bağlamda yapıtta da insanlığı birbirine bağlayan ortak değerlere vurgu yapılarak, tarihsel travmaların sadece bireysel boyutta değil, tüm insanlık hafızasında etkili olduğu

gösterilmektedir. “Aramızdaki temel fark ne biliyor musun? Sen insanlara baktığın zaman üniformalar, bayraklar ve din görüyorsun!’ ‘Peki sen ne görüyorsun bakalım?’ ‘İnsan, sadece insan. Seven, acı çeken, acıkan, üşüyen, korkan bir insan.” (Livaneli, 2021, s. 128) ifadelerinde diyalog tekniğinden yararlanılarak “insanlık” hakkında Maya’nın ve ağabeyinin görüşlerine yer verilmiş, böylece hayata dair bakış açılarındaki farklılıklar doğrudan gözler önüne serilmiştir. Bu ifadeler, bireysel kimliklerin ötesinde her bireyin ortak duyguları paylaştığını ve insan olmanın evrenselliğini öne çıkartmaktadır. Maya ve ağabeyi aracılığıyla yansıtılan dünya görüşleri, yapıtta karşılaştırma tekniği yardımıyla konunun daha derinlemesine işlenmesini sağlamaktadır.

4.2 Travmaların Kuşaklar Arası Aktarımı: Maya, Abisi ve Bakış Farklılıkları

Maya’nın ağabeyi Necdet’in, insanları “üniforma”, “bayrak” ve “din” gibi etiketlerle sınıflandırması hayata dair sahip olduğu “ulus-devlet” bakış açısını yansıtmaktadır. Necdet’in sahip olduğu “albay” ünvanı; onun ulusunu ve milli değerlerini ön planda tutarak, bir yargıda bulunurken öncelikli olarak politik görüşlere dayandırması durumunu destekler niteliktedir. Necdet, albaylık mesleğinin de etkisiyle hayatının her alanında ulusal birliği ve onurunu koruma eğilimiyle hareket etmektedir. Bu durum, Necdet ve ona benzer görüşteki insanların travmalarını bastırarak, geçmişteki olaylara “biz” ve “onlar” ayrımı ile yaklaşmasına sebep olmaktadır.

Tarihte yaşanan felaketler uluslar tarafından yalnızca “bizim acımız” olarak değerlendirilirken, diğer halkların acısı olduğu reddedilebilmektedir. Necdet’in olaylara politik bir çerçeveden yaklaşması, tarihsel travmalarla yüzleşmek yerine onları bastırma eğilimini yansıtmaktadır. Böylece romanda milliyetçi tutum, travmanın iyileştirilmesinden çok, üzerinin örtülmesine katkı sağlayan bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşım, geçmişteki zalimliklerin de sadece bir milletin dar perspektifi tarafından bakılmasına ve zamanla yalnızca toplumsal

travmaların üzerini örtmekle kalmayıp, bireyler arasındaki empati duygusunun da yok olmasına sebebiyet vermektedir. Maya ise ağabeyinin aksine tarihsel acılara, “insan olmak” perspektifiyle yaklaşmaktadır. Bireyleri; din, dil, ırk, etnik köken gibi etkenlerden bağımsız olarak deneyimledikleri ortak duygularla değerlendirmesi, sahip olduğu “evrensellik” anlayışını yansıtmaktadır. Maya figürü, tüm insanları “seven, acı çeken, acıkan, üzüyen, korkan” gibi çeşitli sıralanmış duygularla tanımlarken, bunların her insanın ortak değeri ve en doğal hakkı olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, hissedilen acılar ve yaşanan zorluklar yalnızca bireysel olmaktan çıkıp tüm toplumun hafızasında yer kaplayan bir travmaya dönüşmektedir. Maya’nın ağabeyiyle çatışması ile düşünceleriyle yalnız kalması, figür ile okuyucu arasında duygusal bir yakınlık yaratmaktadır. Maya’nın geçmişi hakkında öğrendikleri ile hayatı sorgulamaya başlaması, okuyucuda da duygusal bir derinlik yaratırken, benzer sorgulamalara ve geçmişten günümüze kadar gelen sisteme ilişkin eleştirel bakış açısıyla yaklaşmaya itmektedir.

4.3. Kimlik, Aidiyet, Benlik Sorgulamaları

Figürler arasındaki farklılıklar, romanın ele aldığı temel sorunlardan biri olan “insanlık ve kimlik çatışması” temasının derinleşmesini sağlamaktadır. Mavi Alay gibi tarihsel olaylarda insanların kimlikleri sebebiyle acı çektiğini, ancak esas olarak her bireyin aynı temel duygulara sahip olduğu ve benzer zorluklarla mücadele etmek zorunda kaldığı görülmektedir. Devletlerin kendi çıkarlarını gözetirken bireyleri ve toplumları göz ardı etmesi, düzendeki sıkıntılara dikkat çekerken aynı zamanda sebep olduğu bireysel travmaların toplumsal yapıyı nasıl sarsabileceğini de gözler önüne sermektedir.

Serenad romanındaki baş figür Maya’nın bakışı, geçmişin yaralarını sarmak ve ortak bir hafıza oluşturmak için insanlığı ortak paydada görmek gerektiğini ifade etmektedir. “Dinimi soran olmayacaktı bana. Olur da birisi merak ederse, cevabım hazır: Müslüman, Yahudi ve Katolik;

kısacası insan.” (Livaneli, 2021, s.7) Bu ifade ile Maya’nın din, dil, ırk gibi ayrımlar yapılmaksızın her bireyin en temelde insanlık noktasında bulunduğu düşüncesi yansıtılmaktadır. Bu durum, zaman içerisinde insanlığın ayrışma, öfke, nefret gibi duygularının yerine empati ve toplumsal sorumluluk duygularının yerleşmesine imkân tanımaktadır. Yapıtta, insanlığın ancak birlik anlayışla yaşaması durumunda toplumsal iyileşmenin ve barışın önünün açılabilceği farkındalığı yaratılmak istenmiştir.

5. MAYA’NIN ANLATICI ROLÜ VE TRAVMA AKTARIMI

Serenad romanında bireysel travmalar ve tarihsel bellek, yalnızca yaşanan olaylarla aktarılmanın yanı sıra bu olayların kim tarafından ve nasıl aktarıldığı üzerinden de anlam kazanmaktadır. Romanın anlatıcısı olan Maya figürü, tarihsel travmaları doğrudan deneyimleyen kişi olmaktan çok, bu travmalara tanıklık edip, onları anlamlandırmaya çalışan bir konumdadır. Romandaki bu anlatıcı tercihi, travmaları bireysel boyuttan çıkararak daha geniş bir perspektifte değerlendirmeyi sağlamaktadır.

Önceki nesillerden Maya’ya kadar ulaşan travmalar, yaşantıların sadece yaşan kişiyle sınırlı kalmadığını aksine kuşaktan kuşağa aktarılabilmesine dikkat çekmektedir. Maya’nın dinleyen, sorgulayan ve taşıyıcı konumu, bastırılmış belleğin bilinçdışına çıkarılmasında etkili bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda roman, sadece bireysel bir hikâye anlatımının ötesine geçerek, aynı zamanda sessizliğe gömülmüş kolektif geçmişin görünür kılınmasına aracılık etmektedir. Romanın önemli sahnelerinden birinde Maya figürü, ailesinin geçmişine dair uzun süre bastırılmış bir travmaya ilk kez doğrudan tanıklık etmektedir. Babaannesinin yaşadıklarını anlatmasıyla, yıllarca süren bir suskunluğun ardından saklanmış gerçekler gün yüzüne çıkmaktadır. Bastırılmış geçmişin anlatımı, Maya figürünün dönüşümünde büyük bir yere sahiptir.

Bir şey söylemeden elini tuttum. Kısa bir sessizlikten sonra, kısık bir sesle anlatmaya başladı. Anlattıklarının içeriği kadar, onca yıldır tanıdığım o sesin bana yabancı gibi gelmesi de beni şaşkınlık içinde bırakıyordu.

Duyduklarıma inanamadım, sarsıldım. Bir kadının bu kadar acı çekmiş olmasını aklım kabul edemiyordu. Her şeyini bildiğim babaannemin bambaşka biri olduğunu öğrenmenin şokunu yaşıyordum. (Livaneli, 2021, s. 76)

Birinci kişi anlatımıyla aktarılan bu ifadede, iç çözümleme tekniğinden yararlanılarak Maya'nın bastırılmış aile geçmişiyle yüzleşme anındaki sarsılma anı okuyucuya yansıtılmaktadır. Olay akışının birinci kişi ağzından Maya figürü tarafından anlatılıyor oluşu, kurgudaki duygu ve düşünce akışını desteklerken bir diğer yandan da geçmiş aktarımının bireyin psikolojisindeki etkilerini de görünür kılmaktadır. Bu alıntıda travmanın doğrudan anlatımı yerine sessizlikten anlatıya geçiş süreci ön plana çıkmaktadır. “Kısa bir sessizlikten sonra” ifadesi, uzun süre boyunca bastırılmış hafızanın dile getirilmeden önce yarattığı psikolojik eşiği temsil etmektedir. Bu eşik, travmanın deneyimleyen birey tarafından kolaylıkla ifade edilemediğini ve anlatının gecikmeli olarak yaşandığını göstermektedir. Psikanalitik olarak değerlendirildiğinde bu durum, travmatik yaşantıların genellikle bilinçdışında yer edindiğini ve ancak ilerleyen zamanlarda ifade edilebildiğini yansıtmaktadır. Bastırma yöntemi geçici olarak etkili ve koruyucu olarak algılansa da bireyin iç dünyasına inildiğinde travmanın etkilerini engelleyemediği görülmektedir.

Maya'nın tanıklığı, yalnızca geçmişe ait bilgiler öğrenme süreci olarak değil, aynı zaman kendi benlik algısının kırılması olarak da yorumlanabilmektedir. Babaannesi başta olmak üzere aile fertlerinin saklanmış geçmişi, Maya'nın kendi kimliğini dayandırdığı değerlerin sarsılmasına sebep olmaktadır. Babaannesinden “bambaşka biri” olarak bahsedışı, tanıdığını zannettiği bir kimsenin aslında kendisine yabancı olduğunu fark etmesine ve sonucunda hem aile geçmişini hem de kendi geçmişini sorgulamasına yol açmaktadır. Bu durum, sessizliğin nasıl travmaların kuşaklar arası aktarımında dönüştürücü bir hale geldiğine vurgu yapmaktadır. Maya, sonradan öğrendiği acıları doğrudan kendisi deneyimlememiş olsa bile onu bastırılmış tarihsel belleğin

taşıyıcısı haline getirmektedir. Bu bağlamda Maya'nın anlatıcı konumu, romanı yalnızca bireysel bir anlatı düzeyinde bırakmayıp, bastırılmış tarihsel belleğin yeniden gün yüzüne çıkmasını sağlayan bir araç haline gelmektedir. Roman akışı içinde Maya, sadece dinleyici konumundan kalmayıp aktif bir taşıyıcıya dönüşmektedir. Bu dönüşüm boyunca Maya'nın dinleme, sorgulama ve aktarma süreci, onu geçmişiyile yüzleştirirken bununla birlikte kendi kimliğini yeniden şekillendirmesiyle sonuçlanmaktadır. Roman, Maya aracılığıyla anlatının dönüştürücü gücüne dikkat çekmekte ve travmaların unutulmak yerine anlamlandırıldığı durumda toplumsal bir farkındalık oluşturabileceği düşüncesini vurgulamaktadır.

Serenad romanı, travmaların sadece bireysel bir yaşantıdan ibaret olmadığını, anlatı yoluyla kolektif belleğe dahil olan bir olgu olduğunu göstermektedir. Maya'nın anlatıcı konumu, suskunlukla bastırılmış geçmişin açığa çıkmasını sağlamaktadır. Yapıtta kullanılan iç çözümleme tekniği, Maya figürünün ruh hâli ile tarihsel bellek ve bireysel bilinç arasındaki ilişkinin, anlatısal yöntem aracılığıyla kurulduğunu göstermektedir. Maya sadece dinleyici konumundan çıkıp, aktif bir taşıyıcıya dönüşmesiyle geçmişle yüzleşme süreci içinde kendi kimliğini de yeniden şekillendirmektedir. Böylece roman, tarihsel travmaların anlam kazanması için sadece tanık etmenin yanı sıra anlatının taşınmasının da büyük bir rol oynadığına vurgu yapmaktadır.

6. SONUÇ

Zülfü Livaneli'nin *Serenad* adlı romanında, bireysel bilinç, toplumsal hafıza ve travma arasındaki etkileşim, anlatının kurgusal dinamikleri aracılığıyla görünür hâle gelmektedir. Yapılan çözümlemeler, romanda tarihsel olayların yalnızca basit bir arka plan unsuru olmanın dışında; bireysel bilinci canlandıran, kimlik oluşumu ve benlik algısının şekillenmesinde etkili olan dinamik bir yapı olarak kurgulandığını göstermektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı kapsamında öne çıkan Struma faciası ve Mavi alay gibi tarihsel felaketler, romanda geçmişte

yaşanmış olaylar bakış açısını genişleterek kolektif suskunluk yoluyla bastırılmış bir belleğin temsilcisi haline gelmektedir.

Serenad romanında yansıtılan Türkiye’deki suskunluk kültürünün ve bastırma mekanizmasının, tarihsel travmaların bireyin bilinçdışında derin izler taşımasına neden olduğu gözlemlenmektedir. Bu bastırılmış tarihsel bellek, romanda odak figür olan Maya olmak üzere bireysel boyutu aşarak evrensel boyutta tüm insanlar üzerinde etkiler bıraktığı düşüncesini desteklemektedir. Wagner’in sürgünlüğü ve anlatım güçlüğü, travmaların direkt olarak öznesi olan bireylerde nasıl psikolojik yansımaları olduğunu sembolize ederken; Maya’nın sorgulayıcı anlatıcı konumu, bu travmaların sonraki nesillerde nasıl yeniden değerlendirip anlam kazandığını ortaya koymaktadır. Böylece roman, bireysel hafıza ile toplumsal bellek arasındaki karşılıklı etkileşimi görünür kılmaktadır.

Maya figürünün aile geçmişiyle yüzleşme süreci, bireysel bilincin tarihsel hafızayla nasıl iç içe geçtiğini açıkça yansıtmaktadır. Aile anlatısındaki kopukluklar ve sessizlikleri Maya’nın benlik algısında sarsıntılara yol ararken; onu aidiyeti ve kimliği gibi değerlerini de sorgulamaya yöneltmiştir. Bu süreç, kişinin kendini tanıma yolculuğunun sadece kendi yaşadığı deneyimlerle değil, tarihsel anlatılarla da ne derece bağlantılı olduğuna dikkat çekmektedir. Travmaların gelecek nesillere aktarımı, Maya ile ağabeyinin bakış açılarındaki farklılıklar üzerinden yansıtılırken, aynı tarihsel olayların bireyler tarafından farklı yorumlanabilip, farklı psikolojik etkilere sebep olabileceğini ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak *Serenad* romanı, tarihsel olayların bireyin bilincine ve kimliğine olan etkilerini incelerken; aynı zamanda suskunluk ve bastırma ile mücadeleyi, hatırlama ve anlatma yoluyla travmaların iyileşme sürecini de ele almaktadır. Böylece roman, tarih ve kişisel deneyim arasındaki sürekli etkileşimi çok katmanlı bir biçimde inceleyerek, geçmişin sessiz izlerinin bireyin kimliğinin oluşumundaki gücünü tüm çarpıcılığıyla ortaya koymaktadır. Livaneli,

edebiyatı ve dilini sadece estetik bir anlatım alanı olarak ele almayıp, unutulmuş acıların yeniden görünür kılındığı bir hafıza ortamı olarak kullanmaktadır. Tıpkı bir serenad gibi, geçmişin kaybolmuş seslerine yeniden duyulma şansı veren roman, okuyucuyu da benliğine gömülmüş tarihin gölgeleriyle yüzleşmeye davet etmektedir.

7. KAYNAKÇA

1. Avcı, M. (2023). Travmatik yas yaşayan ve yaşamayan bireylerde suçluluk: Psikodinamik bakış açısı. *TÜBAD*, Cilt 20, Sayı 10, 247-260.
2. Avcu, İ. (2019). Bellek, travma ve edebiyat. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 63, 627-646.
3. Aygan, T. (2024). *Konuşulamayanı anlatmak: Travma teorisi ve edebiyat*. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 14(27), 115-138.
4. Caruth, C.(1996), *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History*, JHU Press, Baltimore.
5. Doğan, M. N. (2024). Edebî travma kuramından Türk travma edebiyatına. *Folklor/ Edebiyat*, 30(120), 1013-1028.
6. Freud, S. (2001). *Beyond the pleasure principle* (J. Strachey, Trans.). London: Vintage.
7. Günay Erkol, Ç., & Akdik, H. M. (2022). Mekân, travmatik bellek ve edebiyat: Bir tarihsel roman olarak ‘Unutkan Ayna’. *Kültür ve İletişim*, 25(2), 424-446.
8. Güven, A. *Baskı Altındaki Yaşamların Mücadelesi* (Türkçe A Dersi Uzun Tezi, TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi)
9. Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery*. New York: Basic Books.
10. Keflioğlu, E. (t.y.). Ayşe Kulin’in *Sevda linka* romanında tarihsel ve toplumsal hafızanın edebi yansıması. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*.
11. Kestel, S. (2025). Teorik Temeller ve Örnek İncelemeler ile Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik. 4. *Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 26, 222-227.
12. Kuşdil, M. E., & Çavuşoğlu, M. (2023). Kolektif travma, kolektif bellek ve sosyal temsiller. *Varlık Dergisi*, (1387), 14-18.
13. Setiaman, S. (2023, 1 Mayıs). *Cathy Caruth’s Trauma Theory. Is it known Traditional Trauma Theory?*. ResearchGate.
14. Taşbilek, B. (2013), *Zülfü Livaneli’nin Serenad adlı Yapıtında Savaş Olgusunun Kadın-erkek İlişkilerine Yansımalarının İncelenmesi* (A1 Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Uzun Tez Çalışması, TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi)
15. Türk Dil Kurumu. (t.y.). Serenat. İçinde *Güncel Türkçe Sözlük*.
16. Onaran, S. (2014). Tarih ile Aile Romanının İlişkisi. Zülfü Livaneli’nin “Serenad” Romanında

- Sergilenen Geçmiş ve Bellek. *Dialog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 2(1), 59-70.
16. Uslucan, F., & Arslan, A. (2023). Psikanalitik edebiyat eleştirisi açısından Kar ve İnci romanı üzerine bir değerlendirme. *Mavi Atlas*, 11(1), 208–221.